

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Problematika kybernetických útoků proti dětem ve věku 10 až 15 let

Cyber-attacks against children aged 10 to 15

Jan Korous

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Richterová

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství

2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Problematika kybernetických útoků proti dětem ve věku 10 až 15 let potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 12. července 2019

V této části bych rád poděkoval vedoucí své bakalářské práce Mgr. Magdaleně Richterové za odborné vedení a cenné rady po celou dobu psaní práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na chování dítěte, které je obětí kyberšikany, konkrétně jeho ochota sdílet prostředek on-line komunikace v rané fázi odhalování kyberšikany.

Teoretická část vysvětluje základní pojmy kyberšikany, různá rozdělení kyberšikany a pojmenování prostředků, prostřednictvím kterých se kyberšikana děje. Nabízí pohled do dosavadních výzkumů.

Praktická část je zaměřena na prostředek komunikace kyberšikany a jeho možné skrývání obětí před zákonným zástupcem.

Cílem bakalářské práce je najít a popsat shodné znaky používání prostředku komunikace v kontextu kybernetického útoku proti dětem a mladistvým metodou analýzy dokumentů uzavřených případů kyberšikany.

Závěrem této práce je shrnutí získaných poznatků z dostupných kazuistik a návrh postupu pro zlepšení komunikace mezi rodičem a dítětem, které je obětí kyberšikany.

KLÍČOVÁ SLOVA

kyberšikana, online výchova, internetová komunikace, dětský kyberprostor, psychologie obětí kyberšikany

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on the behavior of a child who is a victim of cyberbullying, namely his willingness to share the means of on-line communication in the early phase of cyberbullying detection.

The theoretical part explains the basic terms of cyberbullying, various divisions of cyberbullying and naming the means through which cyberbullying is happening. It offers insights into existing research.

The practical part is focused on the means of communication cyberbullying and its possible hiding victims before the legal guardian.

The aim of this bachelor thesis is to find and describe the same signs of using the means of communication in the context of cyber-attack against children and juvenile method of analyzing documents of closed cases of cyberbullying.

The conclusion of this work is a summary of the findings from the available case reports and a proposal for a procedure for improving communication between the parent and the child who is the victim of cyberbullying.

KEYWORDS

cyberbullying, online education, internet communication, child cyberspace, psychology of cybercriminals

Obsah

1	Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST		
2	Prostředky elektronických komunikací	7
2.1	Stolní a přenosné osobní počítače	7
2.2	Mobilní telefony, tablety a jiná přenosná zařízení	7
2.3	Ostatní platformy komunikace	8
2.4	Internet a jeho dostupnost.....	9
3	Činnost dítěte v online prostředí.....	10
4	Sociální sítě.....	12
4.1	Historie sociálních sítí	12
4.2	Veřejný profil	14
4.3	Interakce s neznámými lidmi na internetu.....	15
4.4	Rizika spojená s publikováním obsahu na sítích.....	15
5	Šikana	17
5.1	Kyberšikana	18
5.2	Zjištění přítomnosti kyberšikany u dětí a mladistvých.....	19
5.3	Aktéři kyberšikany	20
PRAKTICKÁ ČÁST		
6	Metodologie výzkumu	23
6.1	Kvalitativní výzkum	24
6.2	Výzkumný cíl	25
6.3	Položení výzkumných otázek a podotázek; kódování	26
6.4	Kazuistika	27
6.5	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	31
7	Závěr	34
8	Seznam použitých informačních zdrojů	40
9	Seznam grafů	43

1 Úvod

Tématem bakalářské práce je problematika kybernetických útoků proti dětem ve věku 10 až 15 let. Vzhledem ke svému zaměstnání, kdy sloužím jako řadový policista, jsem často v kontaktu s oběťmi šikany a konkrétně i kyberšikany. Na rozdíl od tradiční šikany je kyberšikana obtížněji rozpoznatelná. Agresor svou oběť fyzicky nenapadá a nezpůsobuje fyzická zranění, neponižuje ji před spolužáky, ale zcela nenápadně podryvá sebedůvěru oběti a mnohdy velmi nepříjemně vydírá v on-line prostoru. Kyberšikana je globálním jevem, který se týká všech, kteří se pohybují v on-line prostředí. Jelikož je mou pracovní povinností s oběťmi i agresory kyberšikany pracovat a komunikovat, v rámci profesního sebevzdělávání jsem si vyhledával více podrobných informací týkající se kyberšikany. Vzhledem k tomu, že při komunikaci s oběťmi kyberšikany jsem zjistil opakující se stereotypy chování, rozhodl jsem se tématu více věnovat a následně nabyté znalosti a zkušenosti přednést do své bakalářské práce.

Ve výzkumné části práce použiji metodu kvalitativní analýzy dokumentů a společně s poznatky z odborné literatury předložím základní informace týkající se kyberšikany a používání prostředků elektronické komunikace současných dětí a mladistvých. Dále budu analyzovat a zaznamenávat výsledky kódování kazuistik celkem čtyř reálných, již uzavřených případů kyberšikany páchané v souběhu s jinými zločiny, vedených oddělením kybernetické kriminality a analýz a oddělením obecné kriminality Krajského ředitelství policie Středočeského kraje.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Prostředky elektronických komunikací

V současné době děti a mladiství vyrůstají a dospívají v obklopení „chytrých“ zařízení připojených k síti internet. Tato zařízení se dětem dostávají do povědomí tím, že je používají jejich rodiče a jim blízké osoby. Vzhledem k této skutečnosti, děti již ve velmi raném věku vstupují do virtuálního světa platformy internet a začínají si zde vytvářet svou virtuální identitu. Učí se a osvojují si chování v online světě podle výše uvedených vzorů a objevují své možnosti v online světě. Mezi hlavní prostředky komunikace, které jsou těmto dětem přístupné, patří mobilní telefony a tablety, které buď vlastní nebo jim jsou zpřístupňované blízkými, dále jsou to přenosné a stolní počítače, neméně však i herní konzole a jiná zařízení v domácnosti.

2.1 Stolní a přenosné osobní počítače

V domácím prostředí, kde dítě žije a vyrůstá, se z 97,8 % nachází počítač připojený k internetu¹, ke kterému má dítě přístup pod dohledem dospělého, který sleduje jeho počínání na internetu. Pod dozorem dospělého se dítě věnuje vyhledávání informací související se školou či informací týkající se jeho zájmů a koníčků. Tento dohled vzhledem k vytížení dospělých, ať už profesního nebo jiného, postupem času opadá a dítě je následně u počítače častěji samo. V očích dospělého, který letmo zkontroluje činnost dítěte na počítači, se dítě chová bezpečně a sobě bezrizikově. Jelikož si tímto získá důvěru dospělých, postupem času dítě získává svůj mobilní telefon nebo tablet na hraní her. Na ten si velmi rychle zvyká, buduje si návyk ovládání a rychle jej řadí na první místa žebříčku svých oblíbených věcí. Poslední fází integrace dítěte do on-line světa je připojení tohoto zařízení k internetu.

2.2 Mobilní telefony, tablety a jiná přenosná zařízení

Z “Minisčítání 2018”, které provedl Český statistický úřad v roce 2018 vyplývá, že na otázku: “Kdybys mohl(a) mít pouze jednu věc, vybral(a) by sis?”, celých 42,6 %

¹ Český statistický úřad [online]. ČSÚ: ©2018 [cit. 24.03.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61508128/0620041801.pdf>

z dotázaných dětí by si vybralo mobilní telefon. Na druhé pozici s podílem 31,2 % z dotázaných by si děti vybraly možnost “Počítač / notebook s připojením na internet”. Celkem tedy z celkového počtu 25 912 dotázaných dětí by si 73,8 % z nich vybralo zařízení připojené k internetu a schopné zprostředkovat komunikaci v online prostředí².

V kombinaci se současným trendem vývoje sociálních sítí dostupných v České republice (Instagram, Facebook, Twitter, SnapChat, TikTok a jiné), které jsou schopné přenášet nejen text, ale i zvukové a video záznamy či live vysílání a sdílet je s jinými uživateli nebo soukromě s jediným uživatelem, se stává tato online platforma dostupná komukoli, kdo vlastní prostředek komunikace, který splňuje požadavky těchto sítí. Těmi hlavními jsou připojení k internetu a záznamové zařízení.

2.3 Ostatní platformy komunikace

Neposledním prostředkem, kterým mohou v dnešní době děti mezi sebou komunikovat, jsou například herní konzole připojené k síti internet, kdy jsou vybaveny, stejně jako osobní počítače nebo přenosná zařízení, mikrofony a ve velké míře i kamerou. V České republice jsou nejrozšířenější herní konzole Sony Playstation, Microsoft Xbox nebo konzole firmy Nintendo všech velikostí. U těchto konzolí je v mnoha případech minimální rodičovská kontrola i přes to, že děti jejím prostřednictvím v reálném čase komunikují s jinými osobami.

Mezi další zařízení, prostřednictvím kterých lze komunikovat s online světem a ke kterým mají děti volný přístup, jsou Smart televize s přístupem na internet a s možností instalace aplikací (YouTube, Skype a podobně). V současné době mezi zařízení v domácnosti velmi rychle přibývají „domácí asistenti“, například od společnosti Apple (Apple HomePod, Apple TV), Amazon (Amazon Echo) nebo Google (Google Home). Posledním segmentem chytrých zařízení jsou „Smart watch“, neboli chytré hodinky, které po spárování s chytrým telefonem dokáží komunikovat s online světem. Příkladem mohou být například Apple Watch, Garmin Fénix, Samsung Gear a obdobné.

² Český statistický úřad [online]. ČSÚ: ©2019 [cit. 11.03.2019]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/mini_2018/vysledky.jsp?k1=x&o=7&u=1&m=1

2.4 Internet a jeho dostupnost

Dostupnost vysokorychlostního připojení k internetu je v dnešní době již standardem. Jak již bylo výše uvedeno ze statistik Českého statistického úřadu, v roce 2018 bylo celkem 97,8 % domácností, které měly stolní nebo přenosný počítač, připojený k internetu. U dětí ve věku 12–16 let používalo v roce 2008 internet bezmála 93 % dětí³. Odhad pro rok 2014 byl 95 %⁴ dětí používajících internet. Avšak trend se stále vyvíjí a dnešní odhady by mohly spekulovat s podílem až 96 % dětí, které mají přístup k internetu.

V současné době se tedy čím dál více dětí připojuje k internetu. Konkretizujme tedy to, že děti se připojují k internetu pomocí mobilního telefonu či tabletu a za pomoci osobního počítače⁵. Děti, které se připojují k internetu za pomoci mobilního telefonu či tabletu, jsou z 84 % online denně, 8 % z dětí je online alespoň jednou do týdne, 2 % dětí je online alespoň jednou do měsíce a 6 % dětí se pomocí mobilního telefonu k internetu nepřipojuje. Děti, které se k internetu připojují za pomoci osobního počítače, jsou ze 45 % online denně, z 26 % jsou online alespoň jednou týdně, dalších 12 % dětí se připojuje k internetu alespoň jednou měsíčně a zbylých 17 % se k internetu nepřipojuje pomocí osobního počítače.

³ LUPAČ, Petr a Jan SLÁDEK. The Dynamics of the Digital Divide in the Czech Republic. 2007

⁴ Mgr. Anna Ševčíková, PhD., a kolektiv, *Děti a dospívající – Vybraná rizika používání internetu*, Grada Publishing s.r.o., 2014, ISBN: 978-80-247-5010-1, strana 21

⁵ MUNI, *fakulta sociálních studií*, EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018, [online]. MUNI: ©2018 [cit. 11.03.2019]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3120797/eu_kids_online_report.pdf

3 Činnost dítěte v online prostředí

Vzhledem k tomu, že děti se k internetu připojují velmi často a prostřednictvím osobního počítače, tabletu nebo mobilního telefonu, je nutné uvést, co děti na internetu dělají.

Mezi majoritní činnosti dětí a mladistvých ve věku od 10 do 15 let na internetu patří sledování videí, poslech hudby, komunikace s kamarády a s rodinou, dále pobyt na sociálních sítích, následně online hry a hledání informací.⁶

3.1.1 Sledování videí

Denně se věnuje sledování videí na internetu až 75 % dětí a mladistvých. Stejně činnosti se 17 % dětí věnuje alespoň jednou týdně; 5 % z dětí se touto činností zabývá alespoň jednou do měsíce a 3 % dětí videa na internetu nesledují. Většinový podíl ve sledování videí má velmi populární platforma Youtube, dále pak sociální sítě jako je Facebook nebo SnapChat.

3.1.2 Poslech muziky

Z celkového počtu 2 825 dětí a dospívajících poslouchá denně muziku 72 % dětí. Této činnosti se 16 % dětí věnuje alespoň jednou týdně; 7 % z dětí se touto činností zabývá alespoň jednou do měsíce a 5 % dětí muziku na internetu neposlouchá. Muziku děti a dospívající poslouchají v aplikacích k tomu určených, jako je Spotify, Apple Music, Deezer a jiné. Nemalým dílem se věnují i poslechu online rádií.

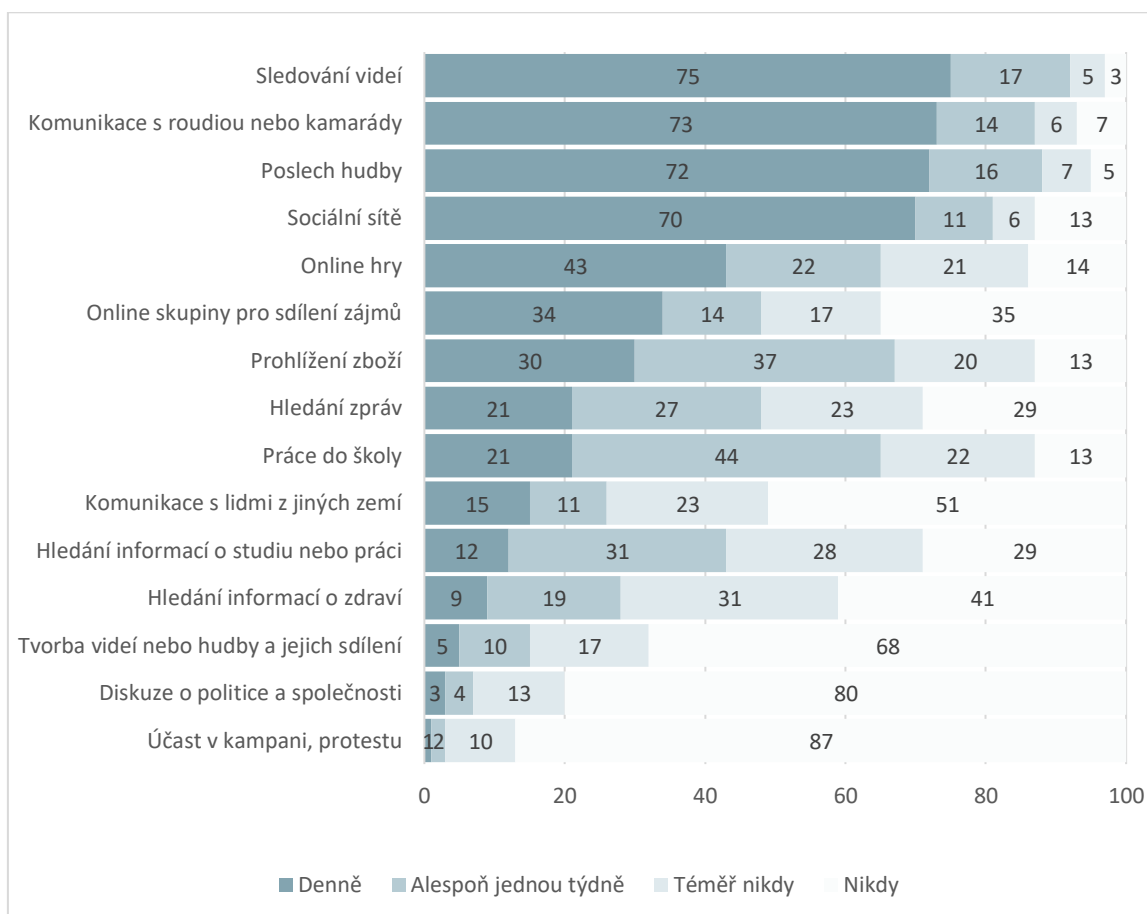
3.1.3 Komunikace s rodinou a kamarády, sociální sítě

Komunikace s kamarády a rodinou patří mezi rutinní denní činnosti dětí v online světě. Takové komunikaci se věnuje 73 % dětí a dospívajících denně, 14 % z dětí využívá internetové komunikace alespoň jednou do týdne, 6 % dětí jednou do měsíce a 7 % dětí nepoužívá ke komunikaci s kamarády a rodinou internet. Součástí komunikace s kamarády a rodinou jsou také sociální sítě. Tyto sítě používá až 70 % dětí denně, 11 % dětí je součástí takové sítě alespoň jednou do týdne, 6 % z dětí navštíví sociální síť jednou do měsíce a 13 %

⁶ MUNI, fakulta sociálních studií, EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018, [online]. MUNI: ©2018 [cit. 11.03.2019]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3120797/eu_kids_online_report.pdf

z dětí k sociální síti přístup nemá. Ke komunikaci se svým okolím děti a dospívající používají mnoho on-line textových komunikačních aplikací, mezi hlavní lze jmenovat WhatsApp, Instagram, Facebook Messenger, iMessage (pouze v případě produktu Apple), Viber, Skype a jiné. Samozřejmě v komunikaci nezaostává ani SMS zpráva. Součástí uvedených zpráv mohou být samozřejmě i obrazové, zvukové a video přílohy. Co se týče jiné, než textové komunikace, uvedené aplikace nabízí i jiné způsoby komunikace, jako jsou audio a video hovory, jejichž obliba exponenciálně stoupá. Je však náročná na přenos dat a dospívající mají vzhledem k současné ceně dat, předplacené nízké datové limity.

Ostatní činnosti, kterým se věnují děti na internetu, jako jsou prohlížení zboží, práce do školy, hraní on-line her nebo hledání různých informací například ke studiu nebo zpráv jsou vzhledem k výše uvedeným činnostem zanedbatelné. I přesto se jim děti věnují denně, avšak nevěnují jim tolik času.

Graf 1: Aktivity dětí na internetu

4 Sociální síť

Sociální síť se řadí mezi „webové služby, které lidem umožňují si založit veřejný nebo polo-veřejný profil v rámci daného systému, vytvořit seznam dalších uživatelů, s nimiž jsou ve spojení a prohlížet a procházet tento seznam kontaktů jakož i seznamy ostatních uživatelů v daném systému.“⁷

Sociální síť jsou prostředím, kde uživatel figuruje zpravidla pod svým reálným jménem, nikoli pod přezdívkou, jako tomu bývalo v chatovacích místnostech a veřejně publikuje fotografie, videa a různé příspěvky ze svého života. Mladiství používají sociální síť především k udržení již existujících kontaktů, ke kontaktu se svým okolím, se svými velmi dobrými přáteli a lidmi, s nimiž mají v reálném životě málo kontaktu, například bývalí spolužáci.

Sociální síť jsou součástí života mladistvých i dětí a jejich význam se často podceňuje. Tyto síť již nejsou pouhou náhražkou společenského života nebo jeho doplňkem, stává se plně organickou součástí společenského života a vývoje mladistvých. V jejich životě aktivita na těchto sítích přináší výrazné výhody. Jsou například zdrojem veškerých výhod, které plynou z existujících vztahů. Aktivity na těchto sítích jsou důležité v rozvoji sociálních vztahů a kompetencí mladistvých. V případě, že dospívající je nepřítomen na sociálních sítích používaných jeho okolím, může to být pro něho příkořím, jelikož tak přichází o dění ve skupinách, plnění skupinových úkolů a interakce mezi ostatními. Může to být příčinou určité formy sociálního vyloučení ze skupiny i v reálném životě.

4.1 Historie sociálních sítí

První služba, která se dá považovat za sociální síť, byla jednoduchá aplikace, kde si protistrany odesílaly textové zprávy. Za zmínku stojí software pro Instant messaging⁸

⁷ Boyd, D. M, Ellison, N. B. (2007). *Social network sites: Definition, history, and scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), kapitola 11, dostupné z <http://www.socialcapitalgateway.org/content/paper/boyd-d-m-ellison-n-b-2007-social-network-sites-definition-history-and-scholarship-jour>.

⁸ Instant messaging. (1. 04. 2019). Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Získáno 08:11, 9. 04. 2019 z https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Instant_messaging&oldid=17104653.

izraelské firmy Mirabilis nazvaný „ICQ“. Ten byl uveřejněn v roce 1996 a získal si několik milionů uživatelů po celém světě. Jeho výhodou byla obrovská jednoduchost při používání a takřka nulový dohled nad konverzací třetími stranami. Postupem času do aplikace, která byla dostupná pro stolní počítače i počítače Apple, byly přidávány další funkce a portfolio aplikace se rozšiřovalo dle konkurence a také podle potřeb uživatelů. V roce 2010 však protokol, prostřednictvím kterého uživatelé ICQ komunikovali, koupil ruský investor a popularita ICQ ve střední a západní Evropě, a hlavně v USA strmě klesala a stejně stagnuje do současné doby. A to i přesto, že aplikace se stále vyvíjí a nabízí takřka stejné služby, jako současné konkurenční komunikátory. Příčinou tohoto strmého pádu jsou dle ekonomických zdrojů politické vazby vlastníka aplikace.

Do roku 2003 po světě vznikaly mnohé služby, které plnily určité funkce sociálních sítí, ale nikdy se netěšily velké oblibě. Právě až do roku 2003, kdy vznikla komunita MySpace, která se v roce 2006 stala nejoblíbenější sociální sítí ve Spojených státech amerických. Její primární funkcí bylo sice sdílení hudby, ale díky propracované strategii editace profilu zde uživatelé navazovali i určité vztahy. Tato služba ukázala veřejnosti, jakou sílu může mít sociální síť a jakým směrem je možné se vydat v rámci vývoje sociálních sítí.

V historii sociálních sítí je velmi důležitý rok 2004. V tento rok mladý student Harvardské univerzity Mark Zuckerberg společně se svými spolustudenty vyvíjí seznamovací službu, která v rané verzi funguje pouze na interní síti Harvardu. Díky jeho exponenciálně se vyvíjející popularitě se dále rozšiřuje na střední školy a mezi firmy a brzy překročí i hranice kontinentů. V roce 2006 pak na veřejnost vstupuje služba Facebook. Její oblibenost na veřejnosti stále strmě stoupala a v roce 2009 měla přes sto milionů unikátních uživatelů.⁹ I přesto, že byl v roce 2009 vládou zakázán v Číně, kde byl hojně využíván, v současné době má služba Facebook 2,3 miliardy uživatelů.

Sociální síť Facebook měla za tragický následek ukončení služeb, jako je například velmi ambiciózní služba firmy Google nazvaná Google Plus, která měla službě Facebook konkurovat. Hlavním rozdílem byl fakt, že Facebook do velké míry používal reklamu. To

⁹ Statista 2019, *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 4th quarter 2018*, dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

Google Plus odmítal a služba byla proto reklam-prostá. Na konci prvního kvartálu 2019 firma Google oznámila ukončení služby Google plus pro nezájem uživatelů.

Mezi další sociální sítě, které nelze opomenout, je i Flickr, který sdružuje fotografie a je vyhledávanou komunitou pro sdílení fotografií. Výhodou sítě Flickr je ta, že s fotografiemi pracuje, tudíž je při jejich zveřejňování nijak nekomprimuje ani neupravuje její kvalitu, na rozdíl od jiných.

Další neopomenutelnou sociální sítí, která je velmi oblíbená ve spojených státech amerických je Twitter. Tato služba byla spuštěna v květnu roku 2006 a své uživatele si získala jednoduchostí používání. V České republice se Twitter netěšil velkého zájmu, zde byl již plně rozvinut a popularizován Facebook.

4.2 Veřejný profil

Sociální sítě umožňují vytvořit svůj unikátní osobní profil, který je zpravidla úzce spojen s reálnou identitou zakladatele. Uživatel vytváří na svém profilu jedinečný obsah, který má většinou pod kontrolou. Publikuje zde textové, obrazové nebo jiné multimediální příspěvky, které jsou viditelné pro ostatní uživatele sítě. Současně sociální sítě umožňují využívat i další služby, jako jsou různé zábavné aplikace, komentování aktivit ostatních uživatelů, lajkovat¹⁰ nebo tagovat¹¹ jejich příspěvky.

Profil pro uživatele sociální sítě představuje výbornou příležitost pro kontrolovanou sebe prezentaci, jejíž prostřednictvím vytváří dojem o sobě u ostatních. U mladistvých jsou příspěvky na sítích prezentovány realisticky – uživatelé figurují pod reálným jménem, pohlavím i věkem, jen obsah svého profilu bývá filtrovaný tak, aby byl zajímavý pro okolí. Zpravidla jeho obsah mladistvý uživatel formuje tak, aby zaujal své publikum, dostal co nejvíce „lajků“ nebo „sdílení“. Uveřejňuje tak zpravidla pozitivní příběhy ze svého života, negativní si schraňuje v soukromí.

¹⁰ Wikipedia contributors. (2019, březen 29). Facebook like button. Otevřená encyklopedie. Získáno 08:11, 9. 04. 2019 z https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Facebook_like_button&oldid=890015983

¹¹Wikipedia contributors. (2019, duben 1). Otevřená encyklopedie. Získáno 08:11, 9. 04. 2019 z https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_Facebook_features&oldid=890512433

4.3 Interakce s neznámými lidmi na internetu

Poznávání neznámých lidí z internetu zahrnuje v podstatě dva nastalé jevy. Prvním je ten, kdy se uživatel seznamuje a komunikuje s druhou osobou pouze v kyberprostoru a v reálném světě se nepotkají, a to z jakýchkoli důvodů, nejčastěji hraje roli vzdálenost mezi nimi. V druhém případě tuto komunikaci přenáší z kyberprostoru do reálného života, tedy uživatelé se setkávají s neznámými tvářmi v tvář.

Stejně jako interakce s neznámými lidmi v reálném životě má komunikace v kyberprostoru stejné aspekty. V určitých případech může přinést pozitiva, jako je rozšíření sociálního okruhu mladistvého, lepší sociální opora v případě pozitivní i negativní zkušenosti a celkové zlepšení životní spokojenosti. V jiných případech může mít tato komunikace vliv na prohlubující se samotu, depresivitu, a to i v podobě nevyžádaných sexuálních pobídek¹².

Tato setkání v reálném životě mohou v pozitivním případě být neškodná a prospěšná, v tom negativním případě mohou vyústit ve fyzické či sexuální napadení. Internetová komunikace je proto z pohledu rodičů nejrizikovější aktivitou spojenou s používáním internetu mladistvých.

4.4 Rizika spojená s publikováním obsahu na sítích

Na soukromí v kontextu sociálních sítí lze pohlížet jako na „proces udržování interpersonální hranice, v níž jedinec či skupina reguluje interakci s ostatními.“¹³ Jinými slovy je to proces, kdy si jedinec sám stanoví, co publikum může o jeho osobě zjistit a co je již důvěrné. Toto soukromí je úzce spjata s procesem sebeodkrývání, kdy sdělujeme informace o nás druhým. V reálném světě se důvěrné informace označují tím, že osoba sdělí jedinci nebo publiku, se kterým komunikuje, že se jedná o důvěrnou informaci.

¹² Kraut, Robert & Kiesler, Sara & Boneva, Bonka & Cummings, Jonathon & Helgeson, Vicki & Crawford, Anne. (2002). Internet Paradox Revisited. *Journal of Social Issues*. 58. 49–74. 10.1111/1540-4560.00248, dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228003128_Internet_Paradox_Revisited

¹³ WALTER R. GOVE, Author. The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowding. Irwin Altman. *Contemporary Sociology* [online]. 1978, 7(5), 638-638 [cit. 2019-04-09]. ISSN 00943061. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2065073>

Ve virtuálním prostoru se proces ochrany informací ztěžuje. V mnoha případech nemá uživatel plnou kontrolu nad tím, kdo má přístup k jeho osobním informacím, a to i v případě, že sdílení informací probíhá v uzavřené komunitě. K informacím mají totiž přístup i další strany, například vývojáři komunikačního software, firmy vlastníci aplikace, které jsou uživateli používány. V neposlední řadě se jedná o uživatele, kteří nepatří do okruhu uzavřené skupiny, ve které se sdílí důvěrné informace, ale povedlo se jim jakkoli získat přístup k publikovaným informacím nebo přístup do samotné skupiny.

Povědomí o tom, že je nutné chránit si ve virtuálním světě soukromí a povědomí o rizicích spojených s jejím zneužitím u dětí a mladistvých v malé míře je. Určitá osvěta přichází ve školních hodinách ze strany učitele. Existují také různé organizace, které pořádají semináře pro děti, kde přibližují problematiku ochrany údajů a dokládají ji na případech, kdy jsou tyto informace zneužity. Toto povědomí však přímo nesouvisí se způsobem používání sociálních sítí dětmi. Potřeba kontroly nad informacemi, které jsou publikovány nebo strach z jejich zneužití není v přímém vztahu s tím, jak se na sociálních sítích děti sebeodkrývají¹⁴.

V mnohých případech, které jsem v zaměstnání řešil, si děti a mladiství neuvědomovali jednu podstatnou věc, a to je ta, že informace, které sdělují na sociálních sítích „na zed“ nebo do komunikátoru, nesdělují počítači, ale jiným osobám. Děti spoléhají na to, že internet je anonymní a že informace, které napíší například pod nepravdivým jménem, nikdy zpětně neurčí jejího autora. Existují však mnohé metody, pomocí kterých lze autora bezpečně vyhledat a s jistotou určit. Děti nepřemýšlí nad tím, že informace, které vloží do platformy, si nepřečte pouze „nějaký“ počítač, ale další osoba, kterou jeho výrok určitým způsobem ovlivní a která tuto informaci nějakým způsobem použije.

¹⁴ Christofides, Emily & Muise, Amy & Desmarais, Serge. (2009). Information Disclosure and Control on Facebook: Are They Two Sides of the Same Coin or Two Different Processes?, dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/24144686_Information_Disclosure_and_Control_on_Facebook_Are_They_Two_Sides_of_the_Same_Coin_or_Two_Different_Processes

5 Šikana

Šikanou lze nazvat „úmyslné, agresivní, opakující se jednání, kdy mezi obětí a agresorem existuje mocenská nerovnováha.“¹⁵ K této definici je však potřeba dále přidat další kritéria, jako je fakt, že oběť chování agresora může sama provokovat, nebo naopak. Stejně tak důležité je prostředí, kde se tato šikana děje; zpravidla je to prostředí, ze kterého oběť nesnadno unikne. Jedná se například o školu či třídu. Tradiční šikana a kyberšikana jsou spolu úzce spjaty.

Jiná, rozšířenější definice šikany je: „Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. O šikaně mluvíme tehdy, jde-li o opakované jednání, ve velmi závažných případech ji označujeme i v jednání jednorázovém s hrozbou opakování.“¹⁶

Činnost „šikanování“ je také definována v metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.“¹⁷

Navzdory tomu, že kyberšikana byla v mnoha případech médií chybně prezentována jako samostatné chování, nijak závislé na tradiční šikaně, jelikož sdílí pouze některé základní rysy, je v současné době kyberšikana brána jako „rozšíření“ tradiční šikany do on-line prostoru. V české legislativě je totiž hovořeno pouze o šikaně, kterou jsou školy

¹⁵ Olweus, D. (1994). Bullying at school: Basic facts and effects of a school-based intervention program, dostupné z: [https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/journal/PaperDownload.aspx?paperID=36232](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/journal/PaperDownload.aspx?paperID=36232)

¹⁶ ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí / Pavel Říčan. Praha: Portál, 1995. ISBN 8071780499. Strana 21.

¹⁷ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j. 24 246/2008-6, článek 1, odst. (1)

a školská zařízení povinny řešit či dále oznamovat¹⁸. Proto je kyberšikana brána jako „alternativa“ k tradiční šikaně. Proto ve školních programech nacházíme preventivní programy zpravidla jen proti šikaně. Kyberšikana je však stejně nebezpečná, jako tradiční šikana. O závažnosti kyberšikany svědčí mezinárodně medializované případy, které měly za následek i smrt oběti kyberšikany.¹⁹

5.1 Kyberšikana

„Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.“²⁰

Stejně jako šikana se kyberšikana definuje záměrnou, opakovanou a zraňující činností využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje.²¹ Nejlépe je kyberšikana definována ve skandinávském psychologickém periodiku, kde je definována jako „forma agrese, která je realizována vůči jedinci či skupině s použitím informačních a komunikačních technologií a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či tzv. sekundárních útočníků,“²² s doplněním, že jde o šikanování, k němuž dochází prostřednictvím e-mailů, ICQ, mobilních telefonů (SMS, MMS, telefonátů), chatu, webových stránek a jiných prostředků elektronické komunikace.²³

¹⁸ § 29 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon)

¹⁹ Kamil Kopecký, René Sztokowski, Kyberšikana cílená na děti, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z https://www.pdf.upol.cz/fileadmin/userdata/PdF/VaV/2018/odborne_seminare/E-Bezpeci_-_Kybersikana_cilena_na_deti.pdf

²⁰ Price, M & Dagleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young *people*. Youth Studies Australia. 29. Strana 51.

²¹ Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129-156. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01639620701457816>

²² Slonje, Robert & Smith, Peter. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology*. 49. 147-54. 10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x.

²³ KOWALSKI, Robin m. a Susan p. LIMBER. Original article: Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health* [online]. 2007, 41(6), S22 [cit. 2019-04-13]. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.017. ISSN 1054139X. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.308.1827&rep=rep1&type=pdf>

Jedním z hlavních kritérií, které definují tradiční šikanu i kyberšikanu, je opakovanost. U tradiční šikany je opakovanost vnímána jako napadání oběti agresorem v průběhu času. Jako opakovanost lze považovat i sdílení jen jednoho ponižujícího textu, fotografie či videa a jeho (její) opakované komentování, tagování, lajkování či sdílení.

Dalším z prvků definující kyberšikanu je mocenská nerovnováha mezi obětí a agresorem. Ta je u tradiční šikany zpravidla závislá na fyzické zdatnosti osoby. Agresorem tak bývá osoba, která má nad obětí fyzickou převahu. U kyberšikany fyzická zdatnost agresora nehraje dominantní roli, naopak může být opačného významu, oběť tedy může být fyzicky lépe zdatná, než agresor. Tuto nerovnováhu lze v rámci kyberšikany chápat v neustálém přístupu k oběti. Jelikož je profil oběti umístěn na sociální síti, je stále přístupný a agresor tak může zanechávat ponižující obsah na profilu oběti nebo ve skupinové komunikaci bez omezení času. Oběť se může bránit tím, že opustí konkrétní prostředí, kde se jev děje (on-line sociální skupina či stránka, skupinová komunikace a podobně) nebo využije nástroje, které poskytuje správce sítě, jako je zablokování profilu agresora. I přes tyto opatření si agresor může k oběti najít cestu, ať už založením nového „fake“ profilu nebo jiným způsobem. Navíc anonymita agresora už ze samé podstaty vytváří uvedenou mocenskou nerovnováhu. Jinými slovy řečeno, není-li znám agresor, jsou velmi omezené možnosti obrany.

5.2 Zjištění přítomnosti kyberšikany u dětí a mladistvých

Ač v komunikaci ve virtuálním světě může být dítě nebo mladistvý zručný, v komunikaci s okolím v reálném světě to tak být nemusí. V online komunikaci totiž využívá výhod anonymity. Je proto schopné v online světě komunikovat o tématech, o kterých v reálném životě nemluví. Zmíněná ne-anonymita v reálném životě má pak ten následek, že kyberšikanované dítě nebo mladistvý se se svou negativní zkušeností s kyberšikanou dospělému nesvěří.

Je tedy na dospělých, aby si u dítěte a mladistvého všimaly detailů v jeho chování. V rámci tradiční šikany je možné u dítěte a mladistvého pozorovat sklíčené, strašené a apatické chování. Časté jsou i výkyvy nálad. Může se stranit vrstevníků i styku s lidmi obecně, vyhledává klidné prostředí, kde může být o samotě. Dlouhodobějším znakem je zhoršený prospěch ve škole nebo občasné záškoláctví.

U tradiční šikany a kyberšikany je mnoho znaků společných, jako je uvedená opakovanost, jasné rozdělení rolí agresora, oběti a publika a prokazatelný úmysl, avšak v případě kyberšikany se ke zmíněným znakům přidávají i ty, které jsou spojené s užíváním prostředků elektronických komunikací. Pokud se dítě stane obětí kyberšikany, i přesto, že v minulosti tyto prostředky, jako je mobilní telefon, tablet nebo jiné zařízení schopné zprostředkovat elektronickou komunikaci, hojně využíval, může tyto prostředky dobrovolně značně omezovat, vyhýbat se jim, nebo dokonce je odmítat používat. Například při čtení zpráv se může chovat nervózně a nejistě.

5.3 Aktéři kyberšikany

Aktéry kyberšikany jsou všechny osoby, které mají s kyberšikanou zkušenost. Tato zkušenost může být buď přímá, kdy aktér může být v roli agresora nebo oběti, nebo nepřímá. V tom případě je zkušenost zprostředkovaná a může být svědkem kyberšikany neboli jejím publikem.

5.3.1 Oběť

Obětí kyberšikany se v mnoha vlastnostech od obětí tradiční šikany příliš neliší. Ve většině případů se totiž oběť s agresorem zná z reálného života. Není to však pravidlem.

Ze zkušeností, které jsem získal v kontaktu s aktéry kyberšikany v rámci prověřování případů Policíí ČR, jsou případy, kdy obětí kyberšikany může být i agresor tradiční šikany. Stává se tak v případech, kdy agresor tradiční šikany není zdatný v používání elektronických prostředků komunikace nebo je sporadicky on-line; naopak publikum jeho tradiční šikany je online více. Agresor kyberšikany pak v online prostoru o agresorovi tradiční šikany šíří informace, které jej poškozují a u publika kyberšikany tak vznikne k jeho chování odpor.

Ze své zkušenosti z komunikace s oběťmi kyberšikany mohu konstatovat, že oběťmi kyberšikany bývají děti a mladiství, kteří používají internet častěji a po delší dobu, nežli jejich blízké okolí. Mnohokrát jej využívají ke komunikaci s vrstevníky, ať už prostřednictvím sociálních sítí, nebo různých komunikátorů²⁴. Vzhledem ke strávenému

²⁴ Například ICQ, Facebook Messenger, WhatsApp, Viber, iMessage a jiné komunikátory.

času online také navštěvují více rizikových online prostředí, jako jsou pornografické stránky, weby věnované násilí nebo extremismu.

Oběti dále na rozdíl od agresorů v online prostoru se více sebe-odhalují. Zveřejňují o sobě mnohem více kontaktních informací a agresorovi tak dávají možnost opakovaně je kontaktovat a vyhledávat, a to i napříč tomu, že se v reálném životě nikdy nesetkali. Také zveřejňují mnohem více osobních a intimních informací, které mohou a bývají zneužity agresorem proti nim.

5.3.2 Agresor

Obecně rozšířenou představou, která je veřejnosti přednášena médii, je, že agresory jsou především jedinci s nižším intelektem, kteří nejsou dost sociálně zdatní. Mezi agresory opravdu nacházíme děti a mladistvé, kteří se vyznačují nízkým sebevědomím, sníženými sociálními dovednostmi, trpící pocity nejistoty, nedostatečným uznáním a osamělostí. Mezi svým okolím bývají neoblíbení a šikana ostatních u nich může být způsobena pocitem vlastní frustrace. Bytí v roli agresora jim pomáhá kompenzovat vlastní nedostatky. V oblasti tradiční šikany je agresor zpravidla fyzicky zdatnější jedinec, který svým často agresivním a vznětlivým jednáním upevňuje svou pozici ve skupině. Nemalou část agresorů však tvoří děti s velmi dobrým sociálním postavením, jsou ve společenských interakcích velmi zdatní a které jsou ve skupinách oblíbení. Tyto osobnosti se v pozici agresora zpravidla nachází proto, aby si upevnili svou sociální pozici, respektive své postavení v hierarchii uzavřené skupiny.

Velká část agresorů často nemá tolik rozvinutou emoční stránku osobnosti. Vzhledem k tomu se nedokáží vcítit do role oběti a projevují méně empatie vůči oběti, v agresivní jednání neustávají. V oblasti kyberšikany je tato empatie téměř nulová, jelikož agresor nemůže pozorovat reakce oběti tváří v tvář. „Agresoři kyberšikany podobně jako letci shazují bomby na města a vesnice pod sebou a nevidí faktické dopady a utrpení, které způsobují, a nemají proto výrazné pocity viny, které by jim v takovém chování zabránily.“²⁵

²⁵ W. Heirman, M. Walrave: *Assessing Concerns and Issues about the Mediation of Technology in Cyberbullying*, dostupné z: <https://cyberpsychology.eu/article/view/4214/3256>, The absence of non-verbal communication cues, odst. 3.

Další stránkou je prostředí, kde je agresor vychováván. Zjišťováním sociálního zázemí pachatelů (agresorů) kyberšikany jsem zjistil, že agresoři žijí zpravidla v emočně chudší rodině. Rodiče se zde méně zajímají o aktivity dětí na internetu, ba i obecně. Nedostatek rodičovské kontroly online aktivit mívá za následek to, že děti používají více internet, získávají v online světě vyšší sebedůvěru a další schopnosti v oblasti výpočetní techniky.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Metodologie výzkumu

Při zpracování praktické části bylo použito kvalitativního výzkumného šetření, které probíhalo formou analýzy spisových materiálů Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, oddělení kyberkriminality a případových analýz Středočeského kraje a 1. Oddělení obecné kriminality Středočeského kraje, kdy zkoumanými dokumenty byly výpovědi samotných obětí kyberšikany a dospělých žijících ve stejné domácnosti.

Aby byly poskytnuté dokumenty řádně analyzovány, je potřeba využít osvědčených analytických metod. Pro rozkrytí důležitých poznatků z výsledků a k jejich interpretaci do kazuistik bylo použito kódování dokumentů.

Kódování je jednou z fází výzkumu, který je založen na přístupu označovaném jako „zakotvená teorie“²⁶. Cílem kódování je analýza obsahu rozhovoru vyšetřovatele a oběti, kdy při čtení každého výsledku probíhá kategorizace obsahu podle tématu, který zde rozebírají. Na základě kategorizace lze následně porovnat ostatní srovnávané případy kazuistik.

Kódem se v případě analýzy dokumentů s výsledky obětí rozumí barva, která byla přiřazena pro určité hodnoty v průběhu výsledku. Těmito hodnotami jsou určitá chování oběti, její slovní obraty nebo gesta. Jelikož se tato chování nebo témata opakují ve všech kazuistikách, pomocí těchto kódů je možné tyto hodnoty interpretovat do výzkumu.²⁷

²⁶ Disman, M., Ort, J., & Šmídová, O. (2011). Jak se vyrábí sociologická znalost (Vol. Vydání první). Prague [Czech Republic]: Charles University in Prague, Karolinum Press. Strana 299. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=905891&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

²⁷ Roman, S., & Šedová, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1639910&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

6.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je proces, kdy se výsledky nehromadí pomocí statistických činností, vyplňováním dotazníků nebo podobných způsobů kvantifikace, ale v tomto případě analýzou dostupných dokumentů.

Předmětný kvalitativní výzkum se zabývá unikátními vzorci chování obětí kyberšikany. I k tématu je velmi příznačná citace z odborné publikace: „Práce kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k činnosti detektiva. Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry.“²⁸

Počet evidovaných případů kyberšikany, které jsou zpracovávány jako trestné činy, je na Krajském ředitelství policie Středočeského kraje velmi málo. Je to dáno hlavně kvalifikací skutkové podstaty jednání pachatele, kdy s nejvyšší pravděpodobností šikana či kyberšikana splňuje kvalifikaci „pouze“ přestupkového jednání podle ustanovení § 7 zákona č. 251/2016 Sb. O některých přestupcích, zpravidla pak odstavce 1 písm. a) nebo c) bod 1, 3 nebo 4²⁹. Do trestního zákoníku šikana a kyberšikana spadá až v případě, že je naplněna skutková podstata přečinu vydírání³⁰ nebo pomluvy³¹ anebo se děje v souběhu s jinými přečiny či zločiny³², jako je poškození cizí věci³³, znásilnění³⁴, sexuální nátlak³⁵, pohlavní zneužití³⁶ nebo šíření pornografie³⁷. V těchto případech jsou mimo odborných vyjádření psychologů prováděny velmi detailní výslechy obětí a agresorů, a to včetně poznámek

²⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace / Jan Hendl. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402, strana 48.

²⁹ § 7 zákona č. 251/2016 Sb. O některých přestupcích

³⁰ § 175 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

³¹ § 184 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. trestní řád

³² Skutek je nazýván dle délky případné vazby, daná je § 72a zákona č. 141/1961 Sb. trestního řádu

³³ § 228 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

³⁴ § 185 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

³⁵ § 186 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

³⁶ § 187 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

³⁷ § 191 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

vyšetřovatele o tom, jak se vyslýchaná osoba chová, jak odpovídá a jak reaguje na dotazy. Součástí spisových materiálů zpravidla bývají i videozáznamy samotných výslechů. Vždy jsou tyto výslechy prováděny za účasti nezúčastněné dospělé osoby, jako je ve většině případů nestranný pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.

Úřední záznamy o podání vysvětlení obětí obsahuje detailní popis chování vyslýchané osoby. Zdrojové dokumenty, které byly analyzovány, byly přepisy výslechů obětí kyberšikany, sexuálního nátlaku nebo šíření pornografie včetně poznámek vyšetřovatele o tom, jak se vyslýchaná osoba v průběhu výslechu chová. „Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“³⁸

6.2 Výzkumný cíl

V současné době se setkáváme spíše s kvantitativním řešením tohoto tématu, kdy respondenti – děti s povinnou školní docházkou, odpovídají v dotaznících na to, zda se stali účastníky kyberšikany, v jaké se nacházeli roli nebo prostřednictvím jakého prostředku elektronické komunikace se ke kyberšikaně dostali.

Ze své praxe vím, že rodiče si až do poslední chvíle nejsou vědomi toho, že jejich dítě bylo účastníkem kyberšikany, ať už v roli agresora nebo oběti. I přes všechny indicie, které dítě poskytuje svým chováním, rodiče nerozpoznají, že má dítě jakýkoli problém. Chováním je myšleno i vlastní zacházení dítěte s mobilním telefonem nebo tabletem, který slouží ke komunikaci s jeho blízkým okolím. Z jedné strany je tento jev způsoben částečným nezájmem dospělých o činnosti dítěte on-line. Z druhé strany je to neznalostí dospělého v tom, čeho si má u dítěte všimnout a co může být náznakem toho, že dítě může být účastníkem kyberšikany.

Vzhledem k tomu, že v zaměstnání mám vyšetřovatelem schválený přístup k materiálům, ke kterým veřejnost přístup nemá, rozhodl jsem se analyzovat spisové materiály obětí kyberšikany, a najít a popsat znaky přítomnosti kyberšikany, a to v kontextu

³⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace / Jan Hendl. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402, strana 50

zacházení s prostředkem elektronické komunikace v souvislosti s jeho sdílením s dospělým členem rodiny.

Proto jsem upustil od kvantitativního výzkumu a rozhodl jsem se analyzovat spisový materiál a vytvořit tak výzkum kvalitativní metodou.

6.3 Položení výzkumných otázek a podotázek

Vzhledem k cíli bakalářské práce je důležité položení hlavní výzkumné otázky, která odpoví na cíl bakalářské práce. Mou hlavní výzkumnou otázkou je, zda oběť kyberšikany prostředek elektronické komunikace, který má k dispozici, jež může být například mobilní telefon, tablet či jiný prostředek komunikace, ukryvá před dospělým a jinak si jej brání, či naopak je oběť ochotna k jeho sdílení s dospělým a umožní mu do prostředku bez obrany prostředku nahlédnout. Nutno však podotknout, že obětí je zde myšleno dítě či mladistvý ve věku od 10 do 15 let věku.

Další otázku, kterou položím, bude, zda oběť sama o své zkušenosti s kyberšikanou promluví s dospělým a přizná, že má problém, či nikoli a čeká na to, až se jej dospělý dotáže. Otázku jsem zahrnul do pomocných otázek, jelikož odpovědi na ni poukazují na to, zda oběť odbornou pomoc vyhledává nebo v ni pouze doufá.

Pomocnou výzkumnou otázkou je, jak dlouho byla oběť kyberšikany schopna informací o její účasti v kyberšikaně tajit či ji nesděliti svému dospělému okolí. Tato otázka pomůže odhalit, jak dlouho se oběť s nastalou situací pokouší vyrovnat či poradit si s ní sama.

Další pomocnou otázkou je, zda oběť byla k přiznání účasti v kyberšikaně donucena nebo účast samovolně doznala dospělému. Otázka plynule navazuje a přímo souvisí s první pomocnou otázkou.

Poslední podotázkou, která napomůže doplnit výzkumnou otázku, je, proč účast v kyberšikaně oběť tajila a čeho se při odhalení její role v kyberšikaně oběť obávala.

6.4 Kazuistika

Jelikož informace ze spisových materiálů podléhají mlčenlivosti³⁹ a spisový materiál se týká citlivých informací a tyto výsledky jsou neveřejné, veškeré osobní údaje vystupujících osob jsou v tomto výzkumu záměrně změněny či skryty.

6.4.1 Lenka⁴⁰

Mladistvá Lenka N. pocházela ze středně velkého města ve Středních Čechách ze čtyřčlenné harmonické rodiny. Tu tvořila její matka, otec, ona a její, o dva roky starší sestra Natálka. Oba rodiče byli zaměstnaní a společně se podíleli na chodu domácnosti. Ani jeden z rodičů nepožíval ve větší míře alkoholické nápoje a neužíval žádné omamné, návykové nebo psychotropní látky. Rodina neprocházela žádnou finanční nebo jinou krizí. S matkou měla Lenka uspokojivý vztah, nikdy nic netajila a vždy se jí svěřila i se sebemenším problémem, který řešila. Stejně tak sdílná byla i k jejímu otci. Nejbližší však měla ke své sestře Natálce.

Lenka před koncem páté třídy začala pozorovat, že mnoho jejích spolužáků vlastní mobilní telefony, a tak o prázdniny požádala rodiče, aby jí koupili mobilní telefon. Ti tak učinili a pořídili jí bílý mobilní telefon Samsung, avšak s tím, že v něm neměla přístup k internetu. Přístup k internetu měla pouze doma na domácí Wi-Fi.

V rámci třídy nijak nevyčnívala, byla oblíbená, účastnila se všech třídních aktivit, nestraničila se davů a nebála se výzev, které jí byly kladeny. Byla velmi společenská a povahou extrovertní. Jen postavou si se svými vrstevnicím nebyla rovna, jelikož jí dříve, než ostatním spolužačkám, rostla prsa. V šesté třídě jeden spolužák, Kamil, v aplikaci Facebook Messenger založil skupinový chat, kde se původně měli domlouvat na různých školních aktivitách. Požádala jej o pomoc s tím, že v mobilu nemá internet, a tak za jeho pomoci si do mobilního nainstalovala aplikaci Facebook a dále i aplikaci Facebook Messenger. Na sociální síti Facebook si založila profil se svým jménem, kde na radu Kamila záměrně lživě uvedla, že její rok narození je dřívější, než je realita. Následně se přihlásila

³⁹ § 115 zákona č. 273/2008 Sb. O Policii ČR

⁴⁰ Neveřejný trestní spis vedený na KŘP Středočeského kraje pod jednacím číslem KRPS-368424/TČ-2017-010079

i na Messenger a přihlásila se do třídní skupiny. O této skutečnosti po příchodu ze školy vyrozuměla své rodiče. Ti zkontrolovali, zda nemá v přátelích někoho cizího a profil jí schválili s tím, že si jej může ponechat. Matka i otec si Lenku přidali do přátel, aby mohli sledovat její počínání na sociální síti.

Po jarních prázdninách šesté třídy se Lence začal zhoršovat prospěch ve škole a její studijní průměr začal stagnovat. Rodiče na jejím chování pozorovali různé výkyvy, občasnou náladovost, ale vše přisuzovali pubertálnímu věku Lenky.

V průběhu druhého pololetí šesté třídy byla Lenka ze strany svých rodičů několikrát dotázána, zda se něco neděje, jestli nemá problémy se spolužáky, s učiteli nebo jiné problémy, které by spolu mohli vyřešit. Vždy dostali negativní odpověď s tím, že je vše v pořádku.

6.4.2 Marie⁴¹

Mladistvá Marie bydlela v bytě v hlavním městě společně se svou matkou, jejím partnerem a starším bratrem Maxmiliánem. Vztah matky a jejího partnera popsala jako harmonický. Nehádali se a vždy se k sobě chovali mile a uctivě. Ani jeden z rodičů nepožíval žádné alkoholické nápoje a neužíval žádné omamné, návykové nebo psychotropní látky. S matkou měla výborný vztah bez lží, plný upřímnosti a oboustranné důvěry.

Marie vlastnila mobilní telefon už od druhé třídy, avšak až ve čtvrté třídě dostala od rodičů chytrý telefon. Ten ale nebyl připojen k internetu. K internetu se připojoval doma na domácí Wi-Fi. Telefon používala ke komunikaci s rodiči a vrstevníky prostřednictvím SMS zpráv. Na telefonu také hrála off-line hry.

V rámci třídy byla Marie lehce introvertní. Měla svůj pevný okruh přátel, se kterými sdílela své prožitky, ale v případech, kdy bylo vyžadováno vedení skupiny, se necítila dobře. Raději byla součástí dění a nechala se někým vést. Seznamování s vrstevníky mimo třídu či školu pro ni nebylo jednoduché, a to hlavně z toho důvodu, že měla korpulentnější postavu, nežli ostatní dívky a v důsledku toho jí chybělo sebevědomí.

⁴¹ Neveřejný trestní spis vedený na KŘP Středočeského kraje pod jednacím číslem KRPS-154022/TČ-2018-140579

Na začátku páté si na popud spolužáků Marie založila veřejný profil na sociální síti Facebook vedený na své jméno. O založení profilu se domluvila se svou matkou, která jí s registrací pomohla. Založila jí však „dospělý“ profil s tím, že nepravdivě uvedla rok narození. Marii matka vysvětlila základní funkce této platformy a do mobilního telefonu jí nainstalovala aplikaci Messenger, kterou jí dovolila používat a v mobilním telefonu jí aktivovala mobilní data. O rizicích jí však matka dostatečně nepoučila. Matka jí tento profil na Facebooku nepravdělně kontrolovala; v jaké frekvenci ze strany dospělých tyto kontroly probíhaly v rámci dostupného spisového materiálu nebylo zjištěno.

6.4.3 Lucie⁴²

Nezletilá Lucie bydlela od svých sedmi let s rodiči v bytové zástavbě v obci nedaleko hlavního města Prahy. Před tím bydlela společně s rodiči a prarodiči v usedlosti v Jižních Čechách. Kvůli novému zaměstnání otce se přestěhovali blíže hlavnímu městu. Otec velmi intenzívně navštěvoval své nové zaměstnání a její matka podnikala z domova. Doma se rodiče nikdy nehádali. Vážili si společných chvil a patřičně si jich užívali. V době, kdy otec i matka byli společně doma, jezdili společně na výlety do blízkého okolí nebo chodili na společné procházky.

Poté, co se Lucie včlenila do kolektivu, toho času páté třídy základní školy, si hledala kamarády i mimo třídu. Byla extrovertní, velmi ráda se seznamovala s novými dětmi a lidmi, rychle si vybudovala oblíbenost jak u spolužáků, tak i u učitelů. Bylo to dáno její velmi rozvinutou sociální zdatností. Velmi ráda byla středem veškerého dění ve společnosti spolužáků a díky tomu, že svou inteligencí převyšovala své spolužáky, byla často volena jako vůdčí nebo mluvčí skupiny a učitelé v ní měli v mnoha ohledech důvěru.

Toho roku se po Vánocích mnoho dětí do školy vrátilo s mobilním telefonem; včetně Lucie. První den ve škole za asistence spolužáka si mnoho dětí ze třídy do mobilního telefonu nainstalovalo komunikační aplikaci WhatsApp a byl založen třídní chat, kam byli přidáni všichni spolužáci, kteří měli mobilní telefon. Lucie v této chatovací místnosti byla také. Do jarních prázdnin bylo ve skupině registrováno již více osob, než je ve třídě, ale nikdo tomu

⁴² Neveřejný trestní spis vedený na KŘP Středočeského kraje pod jednacím číslem KRPS-81014-22/TČ-2018-010079

nevěnoval pozornost. I v této online skupině se Lucie vrhala do vůdčích rolí a diskuse ve skupině se po většinu doby vyvíjela podle ní.

O registraci telefonu do aplikace WhatsApp řekla Lucie otci, který jí zkontroloval, zda na skupině nebo v obsahu třídní diskuze není něco závadového. Poté, co nic nezjistil, Lucii aplikaci povolil s tím, že jí bude kontrolovat. Velmi podrobně se jí snažil vysvětlit, jaká rizika nabízí internetová anonymita a vysvětlil jí, na co si má dávat pozor.

6.4.4 Karolína⁴³

Mladistvá Karolína žila v jedné domácnosti s otcem, matkou a mladší sestrou Beátou v malé obci. Karolína měla velmi dobré sociální zázemí, jelikož její matka byla známá osobnost a otec byl zaměstnán na velmi lukrativní pozici manažera v nadnárodní firmě. Měla k dispozici mobilní telefon, který jí zakoupila matka a používala jej tak, jak jí to matka naučila. Při koupi telefonu ji upozornila na úskalí online komunikací, které ku škodě dcery sama nikterak podrobně neznala. Karolína si bez vědomí matky za pomoci spolužáků založila profily na různých sociálních sítích, včetně SnapChat, kde hojně komunikovala s okolím.

Vztah mezi rodiči a Karolínou byl vřelý, matka s otcem se jí snažili podporovat v jejích činnostech a zálibách, mezi které patřila například gymnastika, jízda na koni nebo tanec. Vzhledem k těmto činnostem a výše uvedenému zázemí byla Karolína velmi sebejistá a charizmatická osobnost, jež velmi dbala o svůj zevnějšek a hojně se zajímala o názor společnosti na ní samotnou. Proto na sociálních sítích zveřejňovala mnoho fotografií z osobního života, z domácího prostředí i z různých akcí, které se svými rodiči a sestrou navštěvovala. Prostřednictvím mobilního telefonu hojně komunikovala s jinými osobami jejího věku i staršími, a to především v rámci svých koníčků.

Navštěvovala soukromou školu, kde byla mezi svými spolužáky oblíbená, velmi často se podílela na pořádání společenských akcí v rámci školy, aktivně se podílela na kreativních zájmových kroužcích a na jiných mimoškolních aktivitách. Mobilní telefon a sociální síť hojně používala k organizování akcí a komunikaci se svými spolužáky. Byla

⁴³ Neveřejný trestní spis vedený na KŘP Středočeského kraje pod jednacím číslem KRPS-101466-2/TČ-2018-010311

členkou skupiny na Facebook Messengeru i na WhatsApp, kde komunikovala se spolužáky. SnapChat používala ke komunikaci s mimoškolními osobami.

Mobilní telefon jí matka nekontrolovala, jelikož spoléhala na to, že dcera s ním zachází správně a tak, jak má. Nic nenasvědčovalo tomu, že by se bavila se závadovými osobami. Otec se jí občasně zeptal, zda je vše v pořádku, načež od dcery dostal uklidňující odpověď.

6.5 Vyhodnocení výzkumných otázek

V rámci výzkumu jsem položil hlavní otázku, zda oběť kyberšikany mobilní telefon, který používala ještě před zjištěním účasti kyberšikany, sdílela s jinou dospělou osobou nebo jej ukrývala a brání se jeho sdílení s dospělým.

6.5.1 Byla oběť kyberšikany ochotná sdílet prostředek elektronické komunikace s dospělým?

V první případě Lenka neměla problém sdílet mobilní telefon, který denně používala, se svými rodiči. Těm telefon na žádost poskytla, bez problémů nebo jiných dotazů telefon odemkla a plně jej zpřístupnila, nechala nahlédnout do jakékoli komunikace nebo aplikace; žádnou aplikaci neměla nijak dále zabezpečenou.

V druhém případě vytěžením úředního záznamu o podaném vysvětlení oběti bylo zjištěno, že Marie na důraznou žádost jednoho z rodičů svůj telefon poskytla ke kontrole, sama od sebe telefon ke kontrole nenabízela. Telefon pokaždé odemkla a za její účasti jí rodiče zkontrolovali konverzace na Facebook Messengeru a WhatsApp a zkontrolovali, zdali nemá nainstalované nějaké jim neznámé aplikace.

Ve třetím případě položením pomocné výzkumné otázky bylo zjištěno, že Lucie svůj mobilní telefon sama od sebe ke kontrole rodičům nenabízela. Poté, co ji rodiče požádali o kontrolu obsahu konverzací, po odemčení mobilního telefonu jej dobrovolně předložila ke kontrole. Mobilní telefon měla zabezpečen otiskem prstu a šestimístným heslem, které si sama měnila. Aplikace neměla nijak dále zabezpečené.

Ve čtvrtém případě položením pomocné výzkumné otázky zjišťuji, že Karolína svůj mobilní telefon svévolně ke kontrole nedávala. Na dotaz rodičů, zda odhlesluje svůj mobilní telefon, aby jí mohli zkontrolovat komunikaci s jinými, zda nedochází ke kontaktu se

závadovými osobami, pokládala rodičům různé otázky, které museli zodpovědět, aby dosáhli svého. Vzhledem k tomu, že vedla sociálně bohatý život, bylo obtížné pro rodiče poznat, s kým vším vlastně komunikuje.

6.5.2 Informovala oběť kyberšikanu o své roli v kyberšikaně svévolně dospělého nebo tuto svou roli v kyberšikaně tají?

V případě Lenky bylo zjištěno, že samovolně kontaktovala svou matku s tím, že má problém v elektronické komunikaci s cizím člověkem. Tato skutečnost byla uvedena přímo v úředním záznamu o podaném vysvětlení oběti, a následně v úředním záznamu o podaném vysvětlení její matky.

Úryvek přepisu výpovědi mladistvé Lenky:

Vyšetřovatel: “Lenko, sama jsi mi řekla, že už jsi nevěděla, co máš s tím klukem dělat, co jsi udělala?”

Lenka: “Večer jsem to řekla mamce.”

Vyšetřovatel: “Řekla jsi to mamce. A jak a kdy?”

Lenka: “No když večer byla v kuchyni sama, přišla jsem za ní a řekla jsem jí to.”

Úryvek úředního záznamu o podaném vysvětlení matky oběti:

“Dne 21.07.2017 jsem se vrátila z procházky s Natálkou a Lenkou. Natálka šla do svého pokoje a Lenka seděla v kuchyni u stolu a měla v ruce mobilní telefon. Byla zamlklá a vypadala zamyšleně. Když jsem se po chvíli otočila, povšimla jsem si, že pláče. Zeptala jsem se, co se stalo a Lenka ke mně přišla a objala mě. Řekla mi, že si přes internet s někým píše. Že je to chlapec a chce po ní věci, které se jí nelíbí. Řekla mi, že po ní chce nahé fotky a neustále jí volá s požadavkem videa. Hned jsem volala manželovi a situaci jsem s ním řešila po telefonu. Hned na to jsem vyrazila na policii věc oznámit.”

V případě Marie po položení doplňující výzkumné otázky jsem zjistil, že Marie svou zkušenost s kyberšikanou dospělému svévolně nesdělila. Úryvek z úředního záznamu o podaném vysvětlení matky:

“Asi před týdnem mne kontaktoval můj syn Marek zprávou “*To je ale výchova*”, kdy mi následně přeposlal několik zpráv z komunikace mé dcery a nějakého chlapce jménem

Karel. Ze zpráv vyplynulo, že Marie na Facebooku rozesílá v nějaké skupině své nahé fotky a videa. O co přesně šlo, nevím, moc se v této problematice nevyznám. Tuto sobotu jsem na dceru uhodila a donutila jsem ji, aby mi řekla přístupové heslo na svůj profil na Facebooku.”

V případě Lucie po položení stejné doplňující jako u výše uvedených bylo zjištěno, že Lucie bez problému komunikovala se svou matkou a svůj problém po dotazu dospělého svévolně sdělila. Úryvek z úředního záznamu o podaném vysvětlení její matky:

“Toho dne jsem přišla domů z práce, kdy jsem viděla v obývacím pokoji Lucii, byla taková zaražená, chtěla po mně, abych s ní šla do pokojíčku, že mi něco potřebuje říct. Lucka mi sama od sebe začala říkat, že přes Facebook se seznámila s klukem, který se jmenuje Karel, že je mu 14 let, ona mu řekla, že jí je 12 a i tak on po ní chtěl nahou fotku.”

Ve čtvrtém případě, tedy Karolíny byl sled událostí obdobný, jako u Lucie, což dosvědčuje úryvek z úředního záznamu o podaném vysvětlení její matky:

“Toho dne večer za mnou přišla dcera Karolína, brečela a říkala, že se bojí, a že neví, jestli mi to má říct. Pak mi ukázala komunikaci s jedním klukem s tím, že mi oznámila, že s ním včera začala po SnapChatu komunikovat. Řekla mi, že mu včera poslala i nahaté fotky a dneska už jí začal vydírat, a že už neví, co má dělat.”

6.5.3 Jak dlouho byla oběť kyberšikany schopna tajit před dospělým skutečnost, že je obětí kyberšikany?

V prvním případě Lenky není přesně specifikovatelné, jak dlouho trvalo období, kdy byla v roli oběti kyberšikany. Z vytěžení osob je známo, že od založení účtu Facebook Messengeru do oznámení skutečnosti rodičům uběhlo osm měsíců, tedy šest měsíců od první registrace (konec září) do jarních prázdnin (březen), po jejichž konci se jí znatelně začal zhoršovat prospěch, a dva měsíce od jarních prázdnin do oznámení skutku (květen).

V druhém případě je z dostupných materiálů zjevné, že problémy Marie s chováním se začaly projevovat měsíc před oznámením skutku, tedy doba setrvání v roli oběti kyberšikany se pohybuje v rozmezí jednoho až dvou měsíců.

Ve případě Lucie je období jasně konkretizované její matkou, a to na dobu od 16ti dnů, kdy oběť komunikovala s agresorem.

V posledním případě Karolíny oběť s agresorem komunikovala sedm měsíců s tím, že dohromady na čtyři týdny byla jejich komunikace přerušena z důvodu dovolené v zahraničí.

6.5.4 Proč svou roli v kyberšikaně oběť tajila, čeho se obávala?

V případě Lenky byla na pomocnou výzkumnou otázku nalezena odpověď přímo v podání vysvětlení Lenky, kde je v jeho přepisu uvedla: „Bála jsem se, že fotky, které jsem poslala, pošle lidem ve třídě a budou se mi smát. Asi by se to dověděli i rodiče a vzali by mi telefon a možná by přišel i nějaký trest“. Dále uvedla, že věc tajila, protože se bála přehnané reakce dospělých.

V případě Marie na pomocnou výzkumnou otázku v úředním záznamu o podání vysvětlení odpověděla, že se bála, že její fotky a informace, které sdělila, se dostanou do třídy a tam se už nebude moci vrátit, že všichni uvidí, jak vypadá nahá.

U Lucie analýzou spisového materiálu jsem zjistil, že se nejvíce obávala toho, že se její blízké okolí doví nějakou z jejích slabostí, kterou sdělila agresorovi, a že tyto informace mohou být proti ní zneužity.

Karolína do výslechu uvedla, že se nejvíce bála zneužití jejích fotografií a informací, a to sdílením bez jejího vědomí. Bála se, že se jí ostatní začnou posmívat a ona přijde o své postavení ve třídě a v jiných kruzích.

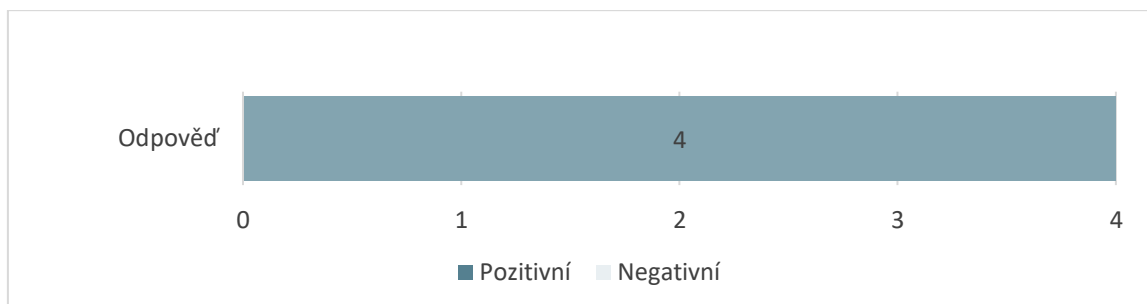
7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo najít a popsat shodné znaky používání prostředku komunikace v kontextu kybernetického útoku proti dětem a mladistvým, a to metodou analýzy dokumentů uzavřených případů kyberšikanery vedených na Krajském ředitelství policie Středočeského kraje Službou kriminální policie a vyšetřování.

Analýzou dostupného spisového materiálu, kdy jsem si pokládal výzkumné otázky, které mi napomohly k dosažení cíle této bakalářské práce, jsem došel k následujícímu.

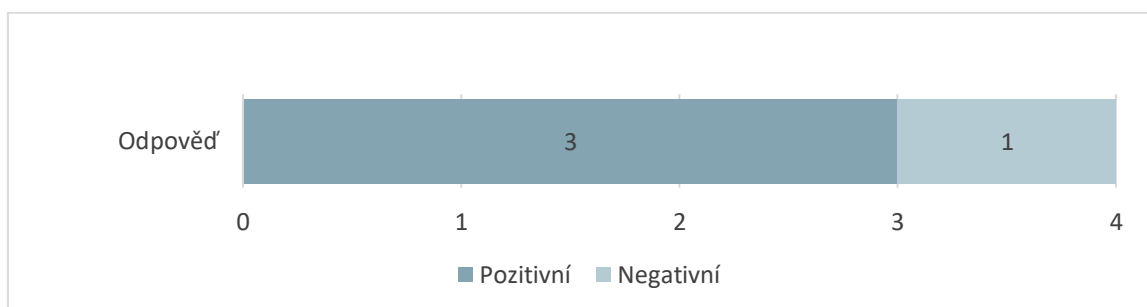
První výzkumnou podotázkou bylo, zda byla ve výsledku oběť kyberšikanery ochotná sdílet prostředek elektronické komunikace s dospělým. Na tuto otázku byly nalezeny

odpovědi ve všech čtyřech analyzovaných případech, a to s výsledkem čtyř zcela pozitivních odpovědí.

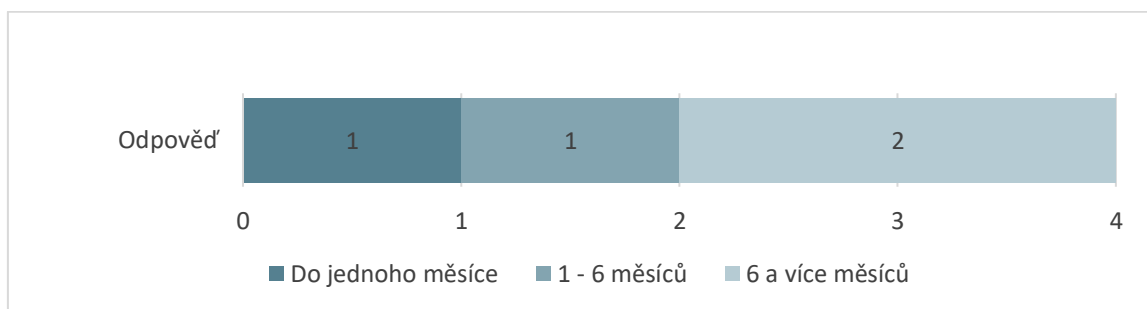
Graf 2: Odpovědi na výzkumnou podotázku č. 1. (bod 6.5.1)

Druhou výzkumnou podotázkou bylo, zda oběť kyberšikaně informovala o své roli v kyberšikaně svévolně dospělého nebo tuto svou roli v kyberšikaně tají. Na tuto otázku byly nalezeny odpovědi ve všech čtyřech analyzovaných případech, a to s výsledkem tří zcela pozitivních odpovědí a jedné negativní.

Graf 3: Odpovědi na výzkumnou podotázku č. 2. (bod 6.5.2)

Třetí výzkumnou podotázkou bylo, jak dlouho byla oběť kyberšikaně schopna tajit před dospělým skutečnost, že je obětí kyberšikaně. Na tuto otázku byly nalezeny odpovědi ve všech čtyřech analyzovaných případech, a to s výsledkem jedné odpovědi v trvání do jednoho měsíce, jedné odpovědi v trvání do šesti měsíců dvě odpovědi v trvání nad šest měsíců.

Graf 4: Odpovědi na výzkumnou podotázku č. 3. (bod 6.5.3)

Čtvrtou výzkumnou podotázkou bylo, proč svou roli v kyberšikaně oběť tajila a čeho se obávala. Na tuto otázku byly nalezeny odpovědi ve všech čtyřech analyzovaných případech, a to s identickým výsledkem obavy, že agresor své chování vystupňuje, že je jejich okolí odsoudí a že tím klesne jejich společenské postavení.

Hlavní výzkumnou otázkou bylo, zda mladistvá oběť kyberšikany prostředek elektronické komunikace, který má k dispozici, ukrývá před dospělým a jinak si jej brání, anebo naopak je oběť ochotna k jeho sdílení s dospělým a umožní mu do prostředku bez obrany prostředku nahlédnout. Na základě zjištěných informací jsem zjistil, že ve třech ze čtyř analyzovaných případů oběť kyberšikany prostředek elektronické komunikace, který měla k dispozici, žádným způsobem neskrývala ani si jej nijak nebránila, naopak svůj prostředek elektronické komunikace dobrovolně předložila dospělému ke kontrole. V jednom ze tří analyzovaných případů mladistvá telefon poskytla až po zodpovězení několika otázek jejími rodiči.

Je však nutné podotknout, že drtivá většina tradiční šikany a kyberšikany není u Policie České republiky evidována v trestní rovině. Pokud je evidována, je tak učiněno jako přešupek⁴⁴, jelikož se z pohledu trestního zákoníku se jedná skutek nesplňující skutkovou podstatu⁴⁵ trestného činu⁴⁶. Mnou zkoumané případy jsou vedené v trestní rovině, jelikož s chováním splňující znaky kyberšikany, které jsou uvedeny v teoretické části této práce jsou v souběhu spáchané přečiny nebo zločiny, jako je sexuální nátlak, pohlavní zneužití nebo

⁴⁴ § 7 odst. 1 písm. c) bod 3. nebo 4. zákona č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích

⁴⁵ FRYŠTÁK, Marek, GALÁT, Michal, HEINZ, Roman aj. Trestní právo hmotné, obecná část, Ostrava, KEY Publishing, s.r.o., 2009, s. 35

⁴⁶ § 13 odst. 1 trestního zákoníku

šíření pornografie s tím, že jim předcházelo chování splňující znaky kyberšikany, které jsou uvedeny v teoretické části této práce.

Další analýzou spisového materiálu bylo zjištěno, že v rodinách, kde se kyberšikana vyskytla, respektive, kde byl mladistvý v roli oběti kyberšikany, nebyl rodič dostatečně ostražitý v rámci rodičovské kontroly prostředku elektronické komunikace, a to ze třech důvodů:

1. Rodičova neznalost problematiky zabezpečení prostředku elektronické komunikace dítěte,
2. Nedostatečná prevence ze strany rodiče v rámci zabezpečení prostředku elektronické komunikace,
3. Nezájem rodiče o činnosti dítěte s prostředkem elektronické komunikace.

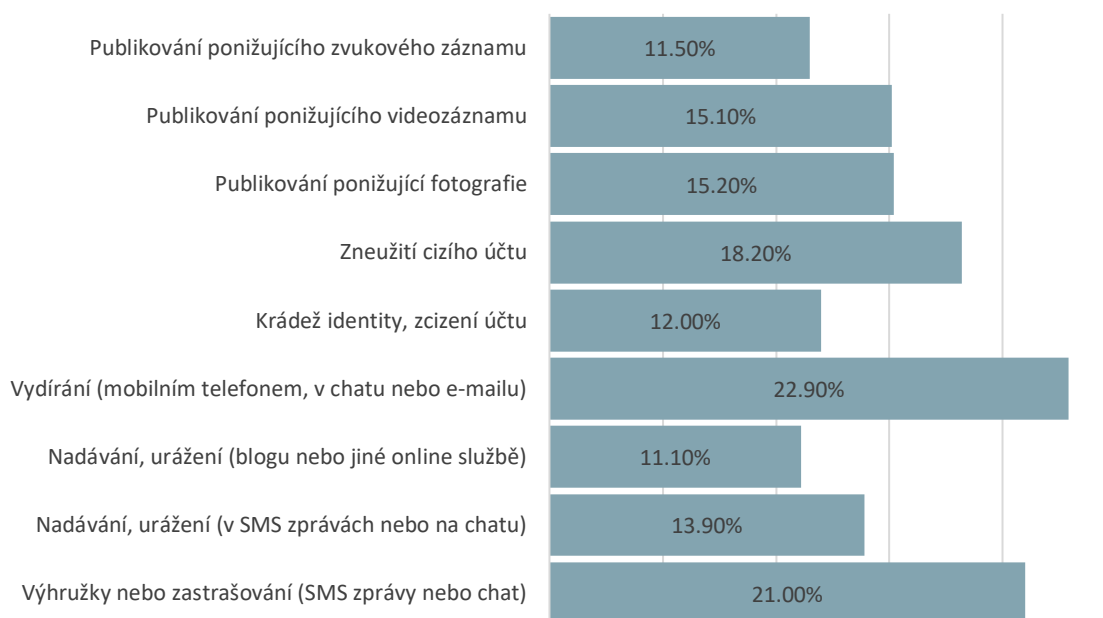
V prvním případě se dá problém řešit poučením rodičů o rizicích spojených s používáním prostředků elektronické komunikace jejich dětmi, a to například ze strany prodejce nebo mobilního operátora. Další možností je upozornění na úskalí online komunikace ze strany učitele na třídní schůzce. Nakonec upozornění na bezpečnost online komunikace prostřednictvím masmédií.

V případě, že rodič již zná úskalí on-line identit a jejich interakcí, měl by se informovat o tom, jaké informace je nutné jeho dítěti sdělit, jaká jsou podstatná fakta, která musí dítě znát před tím, než začne používat tento prostředek. K tomu slouží různé semináře pořádané neziskovými organizacemi nebo vyhledáním informací on-line. Poté rodič dítě adekvátně poučí o správném používání prostředku elektronické komunikace, sdělí mu negativa a možné důsledky komunikace s cizími nebo neověřenými lidmi na sociálních sítích.

Ve třetím případě je jedinou možností spolehnout se na školní prostředí, kde v omezené formě prevence probíhá. Školy již využívají služeb neziskových organizací, které pořádají semináře a preventivní programy na školách. Jedná se zpravidla o cílenou prevenci proti rizikovému chování dětí. Dále jsou těmito neziskovými organizacemi pořádány semináře a kurzy, kdy jsou učitelé školení v rámci prevence šikany či kyberšikany.

V souvislosti s nimi jsou učitelé schopní podávat odbornější informace rodičům, například v rámci rodičovských schůzek.

V porovnání s jinými, obecněji koncipovanými výzkumy, které jsou prováděny mimo Policii České republiky a zaměřují se pouze na výpovědi žáků bez účasti sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, advokátů a příslušníků orgánů činných v trestním řízení, kdy děti odpovídají na otázky pomocí předem připravených dotazníků, vypovídají o opaku mého zjištění: „Z výzkumu vyplynulo, že oběti kyberšikany se se svými problémy většinou nesvěřují rodičům. Tuto skutečnost uvedlo 77,1 % dotazovaných.“⁴⁷

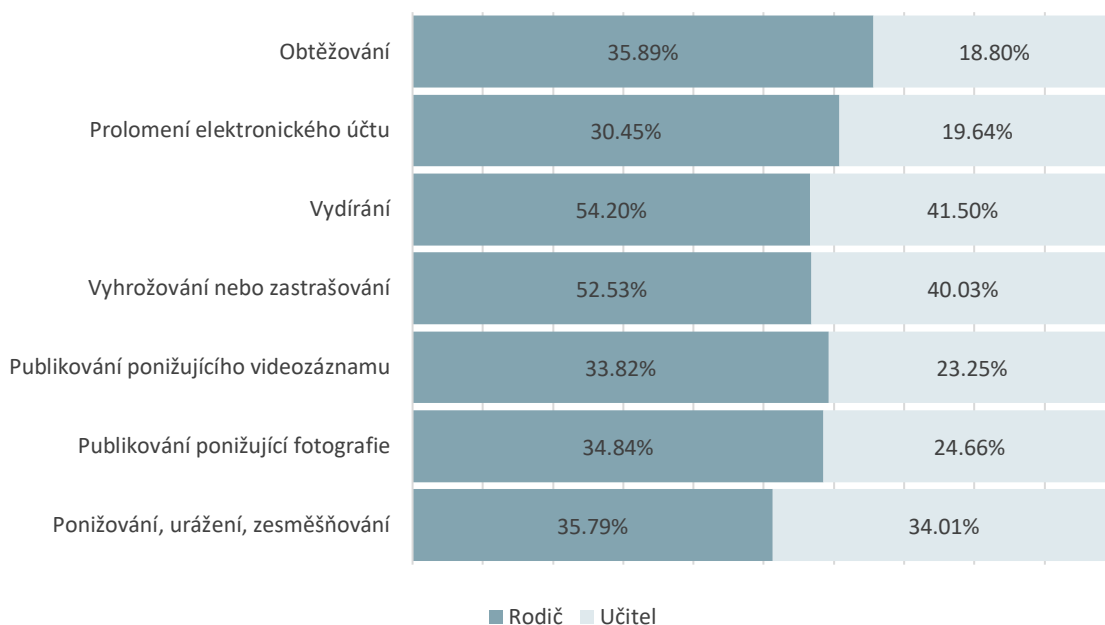
Graf 5: Svěření se s problémem kyberšikany rodičům

O rok později provedený výzkum udává, že děti by se nejčastěji svěřily jiné osobě, pokud by se staly obětí vydírání (54,20 % rodičům, 41,50 % učitelům) a vyhrožování nebo zastrašování (52,53 % rodičům, 40,03 % učitelům). Ostatní problémy by rodičům oznámila asi třetina dětí (hodnoty se pohybují v rozmezí 25,12 % - 35,89 %). 34,01 % by se svěřila

⁴⁷ Mgr. Veronika Krejčí a Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., NEBEZPEČÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE, Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v rámci projektu „prevence nebezpečných komunikačních praktik spojených s elektronickou komunikací pro pedagogy a nepedagogy, strana 7 + graf č. 4, Online dostupné z: <http://www.kybersikana.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/1-nebezpeci-elektronicke-komunikace-1-2009-2010/file>

učitelům s verbálním ponižováním, urážením, zesměšňováním nebo jiným ztrapňováním, zatímco další projevy by řešila čtvrtina až pětina respondentů (hodnoty se pohybují v rozmezí 18,48 % - 24,66 %).

Ze zachycených hodnot vyplynulo, že na rodiče by se s jednotlivými problémy obracelo průměrně o 10,28 % více respondentů než na učitele.⁴⁸

Graf 6: Kyberšikana dětí – u koho by oběti hledaly pomoc (podle projevů)

Z mého závěru vyplývají i otázky, které by mohly navázat na tuto bakalářskou práci. Jednou z otázek například je, jak rozdílné je chování oběti kyberšikany v rámci přestupkového jednání a oběti kyberšikany v trestní rovině. Dalším objektem zkoumání by mohla být samotná osobnost oběti v kontextu rozdílu přestupkového a trestního řízení. Stejně tak by se další práce mohla zabývat schopností oběti kyberšikany čelit kyberšikaně v rámci třídy, v rámci přestupkového řízení a trestního řízení v kontextu upřímnosti a pravdivosti sdělených informací.

⁴⁸ Mgr. Veronika Krejčí a Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., NEBEZPEČÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE 2, Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v rámci projektu E-Bezpečí – Elektronické komunikace pro žáky i učitele, strana 13, Dostupné z <http://www.kybersikana.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/2-nebezpeci-elektronicke-komunikace-2-2010-2011/file>

8 Seznam použitých informačních zdrojů

Český statistický úřad [online]. ČSÚ: ©2018 [cit. 24.03.2019].

Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61508128/0620041801.pdf>

Digital Divide v České republice: Internet & technologie [online]. Praha: Filozofická fakulta UK, 2008 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z:

https://www.nic.cz/files/nic/doc/it08/Jan_Sladek_IT08.pdf

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu* / Anna Ševčíková a kolektiv. Praha: Grada, 2014. ISBN 9788021075276.

EU KIDS ONLINE IV v České republice [online]. Praha: MUNI Fakulta sociálních médií, 2018 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z:

https://irtis.muni.cz/media/3120797/eu_kids_online_report.pdf

BOYD, D. M. a N. B. ELLISON. *Social network sites: Definition, history, and scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2007 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.socialcapitalgateway.org/content/paper/boyd-d-m-ellison-n-b-2007-social-network-sites-definition-history-and-scholarship-jour>

Statista 2019. (1. 04. 2019). *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 4th quarter 2018*. Získáno 09.04.2019, dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

Wikipedia contributors (01. dubna 2019). *Instant messaging*. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Získáno 09. 04. 2019

z https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Instant_messaging&oldid=17104653.

Wikipedia contributors. (29. března 2019). *Facebook like button*. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Získáno 09. 04. 2019

z https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Facebook_like_button&oldid=890015983

Wikipedia contributors. (2019, duben 1). *List of Facebook features*. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Získáno 09. 04. 2019

z http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_Facebook_features&oldid=890512433

Kraut, Robert & Kiesler, Sara & Boneva, Bonka & Cummings, Jonathon & Helgeson, Vicki & Crawford, Anne. (2002). *Internet Paradox Revisited*. Journal of Social Issues. 58. 49–74. 10.1111/1540-4560.00248. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/228003128_Internet_Paradox_Revisited

WALTER R. GOVE, Author. *The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowding*. Irwin Altman. Contemporary Sociology [online]. 1978, 7(5), 638-638 [cit. 2019-04-09]. ISSN 00943061. Dostupné z:

<https://www.jstor.org/stable/2065073>

Christofides, Emily & Muise, Amy & Desmarais, Serge. (2009). *Information Disclosure and Control on Facebook: Are They Two Sides of the Same Coin or Two Different Processes?*, dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/24144686_Information_Disclosure_and_Control_on_Facebook_Are_They_Two_Sides_of_the_Same_Coin_or_Two_Different_Processes

OLWEUS, D. *Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program*. Journal of Child Psychology and Psychiatry [online]. 1994, 35(7), 1171–1190 [cit. 2019-04-09]. DOI: 10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x. ISSN 14697610. Dostupné z: https://file.scirp.org/pdf/JSS_2013082317195272.pdf

PRICE, Megan a John DALGLEISH. *Cyberbullying: Experiences, Impacts and Coping Strategies as Described by Australian Young People*. Youth Studies Australia [online]. 2010, 29(2), 51-59 [cit. 2019-04-09]. ISSN 10382569. Dostupné z:

http://www.acys.info/journal/past_issues/2010_v.29_n.2/article_summaries.

HEIRMAN, Wannes a Michel WALRAVE. *Assessing Concerns and Issues about the Mediation of Technology in Cyberbullying*. Cyberpsychology [online]. 2008, 2(2), 1-11

[cit. 2019-04-09]. ISSN 18027962. Dostupné z:

http://www.acys.info/journal/past_issues/2010_v.29_n.2/article_summaries

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* / Jan Hendl. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402.

Roman, S., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1639910&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

Mgr. Veronika Krejčí a Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., *NEBEZPEČÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE*, Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v rámci projektu „prevence nebezpečných komunikačních praktik spojených s elektronickou komunikací pro pedagogy a nepedagogy, strana 7 + graf č. 4, Online dostupné z: <http://www.kybersikana.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/1-nebezpeci-elektronicke-komunikace-1-2009-2010/file>

Mgr. Veronika Krejčí a Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., *NEBEZPEČÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE 2*, Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v rámci projektu *E-Bezpečí – Elektronické komunikace pro žáky i učitele*, strana 13, Dostupné z <http://www.kybersikana.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/2-nebezpeci-elektronicke-komunikace-2-2010-2011/file>

9 Seznam grafů

Graf 1: Aktivity dětí na internetu	11
Graf 2: Odpovědi na výzkumnou podotázku č. 1. (bod 6.5.1).....	35
Graf 3: Odpovědi na výzkumnou podotázku č. 2. (bod 6.5.2).....	35
Graf 4: Odpovědi na výzkumnou podotázku č. 3. (bod 6.5.3).....	36
Graf 5: Svěření se s problémem kyberšikany rodičům	38
Graf 6: Kyberšikana dětí – u koho by oběti hledaly pomoc (podle projevů).....	39